

ATATÜRK'ÜN YETİŞTİĞİ MEKTEB-İ HARBİYE'NİN KURULUŞU

***“The Establishment of Turkish Military Academy Where Ataturk
was Educated”***

*Ahmet YARAMIŞ**

ÖZET

II. Mahmud'un, Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdıktan sonra yerine kurduğu Asâkir-i Mansûre'nin kuruluşunda karşılaştığı güçlüklerden biri de, nitelikli subay eksikliğidir. Padişah, Yeni ordusunun subay eksikliğini gidermek için büyük çaba sarf etmiştir. İlk olarak, mevcut askeri yapı içinde tamamen askeri talime dayanan, askerin kabiliyet ve istidadına bağlı subay yetiştirmeye ağırlık vermiştir. Sıbyan bölükleri, padişahın bu çeşit bir gayretinin sonucu kurulmuştur. İkinci olarak, Mehmed Namık Paşa'nın önerisiyle Mekteb-i Harbiye'yi kurmuştur. Okul, Fransız “*Ecol Militaire*” akademisi örneğinde kurulmuştur. İki şube ve dokuz sınıftan oluşan Okul, 1 Temmuz 1835'te resmen açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: II. Mahmud, Mekteb-i Harbiye, Mehmed Namık Paşa, Sıbyan Bölükleri.

ABSTRACT

One of the difficulties faced by Mahmud II, founding Asâkir-i Mansure instead of Janissary Corps after the abolition of it, was the lack of quality military officer at the beginning of New Army establishment. The Padişah made a great effort to to get rid of his new army`s officer shortage. First of all, he focused on the way of raising traditional officer as to the capability and ability within the army frame completely pertaining to the drill. The Sıbyan Companies were founded at the result of padişah`s this kind of an effort. Secondly, he founded the Turkish Military Academy with

* Yrd. Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 03200 AFYONKARAHİSAR.

the proposal of Mehmed Namık Paşa. The Academy was founded at the exemplary of French “Ecol Militaire” Academy. The Academy, consisting of two branches and nine classes, was officially opened in July 1, 1835.

Key Words: Mahmud II, Turkish Military Academy, Mehmed Namık Paşa, The Sıbyan Companies.

Giriş

Türk Silahlı Kuvvetlerinin bugünkü ileri ve çağdaş bir ordu olmasında, Osmanlının son dönemlerinden itibaren başlayan *batılılaşma/yenileşme* sürecinin büyük katkısı vardır. XVIII. yüzyıldan itibaren, Türk ordusunun modernleştirilmesi için yapılan yenilikler *Avrupa askerî sistemini* temel alarak gerçekleşmiştir. Özellikle, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra, askeri alanda yenileşme hız kazanmıştır. Bu alanda, Padişah II. Mahmud'un 1826 yılı ve sonrasında yaptığı yeniliklerin bazıları şunlardır: Yeniçeri Ocağı'nın yerine *Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye*'nin kuruluşu (1826); ihtiyaç duyulması halinde yedekte, hazır bir vaziyette tutulmak maksadıyla *Redif Askeri Teşkilatı*'nın teşkili (1834); askeri hususlarda padişaha danışmanlık yapmak ve askerlik ile ilgili tüzükleri hazırlamak amacıyla *Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî*'nin ihdâsı (1834); ordunun hekim ve cerrah ihtiyacını karşılaması için *Tıbhâne-i Âmire ve Cerrahhâne-i Ma'mûre*'nin kuruluşu (1827), ordunun nitelikli subay ihtiyacını karşılamak için *Mekteb-i Harbiye*'nin açılışı (1835).

Osmanlı ordusunun, 1828–1829 Osmanlı–Rus Harbi ve 1832'de Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa kuvvetleri karşısında aldığı mağlubiyetler, iyi yetişmiş, nitelikli subayın önemini ve lüzumunu ortaya çıkarmıştır. Bu münasebetle II. Mahmud, Fransa'daki *Ecol Militaire*¹ modelinde modern bir harp akademisi kurulması için emir vermiştir. 1835'de kurulan bu mektepte başta Mustafa Kemal Atatürk² olmak üzere pek çok değerli subay yetişmiş olup çalışmamızda okulunu kuruluş süreci ele alınacaktır.

¹ Belgelerde, Ecol Militaire aynen geçmektedir. Tam adı Ecole Speciale Militaire olan bu askeri okul, 1802'de Napoleon Bonaparte tarafından ordunun subay ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulmuştur. Okul, daha sonra, kuruluş yeri olan *Saint Cyr* kasabasının adıyla anılacaktır. Üniversite düzeyi askeri müfredatın ilk defa uygulandığı okulda, bütün askeri sınıflara yönelik subay yetiştirilmiştir. Bkz. İsrail Kurtcephe,-Mustafa Balcıoğlu; *Kara Harp Okulu Tarihi*, Ankara 1992, s.30.

² Mustafa Kemal'in Harbiye'ye girişi 13 Mart 1899 ve okul numarası 1283'tür. 1902'de okulun en başarılı öğrencilerinden biri olarak mezun olmuştur. Bkz. Semih Yalçın - Ali Güler; *Atatürk- Hayatı Düşünceleri ve Kişiliği*, C.I, Ankara 2002, s.100.

I. Padişah II. Mahmud'un Subay İhtiyacını Karşılama İçin Başvurduğu İlk Tedbirler

Osmanlı devleti'nde uzunca süredir askeri yeniliklerin önünü tıkayan Yeniçeri Ocağı, 17 Haziran 1826'da çıkardıkları son isyan üzerine, yanına kendisine bağlı askeri ocakları, medrese talebelerini ve halkı alan Sultan II. Mahmud tarafından lağvedilmiştir. Bu olaya, Osmanlı tarihinde “*Vaka-i Hayriye*” adı verilmiştir. Vaka-i Hayriye'nin ardından, askeri alanda yapılması düşünülen ıslahatlar, birer birer gerçekleşmeye başlamıştır. İlk olarak, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla meydana gelen askeri boşluk, Avrupa usûlünde talimli ve muntazam bir ordu olarak kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye ile doldurulmuştur.

Asâkir-i Mansûre tertîblerinin kuruluş çalışmalarına, ilk önce, başkent İstanbul'da başlanmış, ardından Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli vilayetlerinde devam edilmiştir. Teşkilatlanmasına hız verilen yeni ordunun asker sayısı, İstanbul'da iki hafta içinde 5.000³ ve yılsonunda 12.000'i⁴ bulurken; taşrada ise, 21 Muharrem 1242/25 Ağustos 1826 tarihi itibarıyla 13.000'i⁵ bulmuş ve yeni tertîblerin kurulmasıyla bu sayı gitgide artmıştır.

Taşradan yeni tertîbler kurmak için yapılan başvurular, hazinenin imkân vermeyeceği gerekçesi ile reddedilmiştir. Bunun yanında kurulmasına izin verilen tertîbler için nitelikli subay bulmada da sıkıntı çekilmekteydi. Asâkir-i Mansûre'nin subay ihtiyacı, ilk önce, Nizâm-ı Cedit ve Sekbân-ı Cedîd Ocaklarında subaylık yapmış olanların yeniden orduya alınmasıyla giderilmeye çalışıldı. Bu münasebetle oluşturulan tertîblerin başına, “Başbinbaşı” ünvanıyla Hacı Osman Ağa ve tertîb kumandanlıklarına, Davud ve İbrahim Ağalar binbaşı rütbesiyle tayin edildiler⁶. Bu zabıtlar, uzun süre ordu hizmetinde görev yapmamaları sebebiyle, talim usulündeki değişmelerden habersizdiler ve askeri birikimleri sınırlıydı. Üstelik yaşları da oldukça ilerlemişti.

İkinci olarak, II. Mahmud, yeni orduya piyade ve süvari subayı temin etmek amacıyla Temmuz 1826'da “Enderûn-ı Hümayûn Ağalarından askeri bir birlik oluşturdu. Kısa zaman içinde, birlikteki süvari sayısının 50'den 100'e çıkması üzerine piyade sayısı da 100'den 200'e çıkarılmıştır. Buna

³ Hafız Hızır İlyas Efendi, *Vekâyi-i Letâif-i Enderûn*, İstanbul 1276, s.376–377; Mehmed Esad; *Üss-i Zafer*, İstanbul 1293, s. 195, Mehmed Dâniş Bey: “Neticetü'l Vekâyi” adlı eserinde “...On beş gün zarfında on binden ziyade cem'u tahrîr...” yapıldığını belirtmektedir. Bunun için bkz. Şamil Mutlu; *Yeniçeri Ocağının Kaldırılması ve II. Mahmud'un Edirne Seyahati*, İstanbul 1994, s.65.

⁴ Charles Mac Farlane, *Constantinople in 1828*, C.I, London 1829, s.29.

⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Mühimme-i Asâkir Defteri*, no: 26, s.19.

⁶ BOA., *Hatt-ı Hümayûn* (HAT), no: 24038; Mehmed Esad; *a.g.e.*, s.107-108, Ahmed Cevad; *Tarih-i Askerî-i Osmanî*, C.I, İstanbul 1297, s.168.

ilave olarak topçu, arabacı ve cebahaneci görevleri için 80 kişi ayrılmıştır⁷. İlk başta piyade askerlerinin başına Çuhadar Mehmed Emin Ağa, süvari askerlerinin talimcibaşılığına da Vaybelim Ahmed Ağa atanmıştır⁸. Fakat bir süre sonra, Vaybelim Ahmed Ağa'nın süvari talimini yeter derecede bilmediği anlaşılınca yerine Rüstem Bey⁹ atanmıştır. Enderûn Ağaları birliği, askeri derslerden oluşan bir müfredata sahip değillerdi. Askeri talimde maharet kazananlar, Asâkir-i Mansûre ve Asâkir-i Hâssa birliklerine subay olarak tayin edilmekteydiler¹⁰. II. Mahmud, Enderun Ağalarının zamanla askeri talim heveslerinin azalması ve talimlerini aksatmaları üzerine; ilk önce, Mayıs 1830'da vazifelerini yapmayanları ya azletti ya da rütbelerini düşürdü. Ardından, tamamı Asâkir-i Hassa birliklerine dağıtılarak, Enderûn-ı Hümâyûn Ağaları birliği lağvedildi.¹¹

Üçüncü olarak, II. Mahmud, Ağustos 1826'da Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'dan, ordusunun içinden, yeni orduda talim hocalığı yapacak, yetmiş ve bilgili on iki subay göndermesi talebinde bulunmuştur. Paşa ise, padişaha ordusundaki subayların henüz hazır olmadığını, yeteneklerinin arzu edilen seviyeye gelmediği şeklinde bir mazeret öne sürerek, talebe olumsuz cevap vermiştir¹².

Dördüncü ve son olarak, İngiltere, Fransa ve Rusya gibi Avrupalı Devletlerin, Yunan İsyanı'nı desteklemeyi sürdürmeleri; padişahın, bu devletlerden askeri uzman talebinde bulunmasını imkânsız kılmaktaydı. Bu durumda padişahın, ordusunda görevlendireceği yabancı subaylar, işsiz, güçsüz, olarak orada burada iş arayan kimselerdi¹³. Osmanlı ordusuna dâhil olan bu yabancı subaylar, bilgi ve tecrübece zayıf, yapabilecekleri sınırlı olan alt rütbeli askerlerdi. Bunlardan Çavuş Gaillard ve Yüzbaşı Calosso, faydalı çalışmaları ve hizmetleriyle en fazla takdir toplayanlardır¹⁴.

⁷ Hızır İlyas, *a.g.e.*, s. 376-377.

⁸ Hızır İlyas *a.g.e.*, s. 387-389, 394-396, Ahmed Cevad, *a.g.e.*, IV İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Tarih Yazmaları, no. 6127 s.18-19.

⁹ Nâmı diğer Piedmonteli Yüzbaşı Calosso'dır. Hüsrev Mehmet Paşa'nın serasker olmasının ardından orduya alındı ve talimci olarak uzun yıllar görev yaptı ve II. Mahmut tarafından kendisine miralaylık rütbesi verilmiştir. Bkz. Şerafettin, Turan, "II. Mahmud'un Reformlarında İtalyan Etki ve Katkısı" *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri- 28 - 30 Haziran 1989, Bildiriler*, İstanbul 1990, s. 113-125.

¹⁰ Hızır İlyas, *a.g.e.*, s. 405, 419-422, 426 - 427, 431- 432, 435- 436, 438, 450 - 451.

¹¹ *Aynı eser*, s. 401, 492-496, Tayyazâde Ahmed Ata, *Tarih-i Ata*, III, İstanbul 1293, s.114-118.

¹² Ahmed Lütfi Efendi, *Tarih-i Lütfi*, I, İstanbul 1291, s.196; Ahmed Cevad; *a.g.e.*, IV s.39; Avigdor Levy; "The Officer Corps in Sultan Mahmud II's New Ottoman Army, 1826-1839", *International Journal of Middle Eastern Studies(IJMES)*, 2, London 1971, s.22.

¹³ Levy; *a.g.m.*, p. 23; Stanley Lane Poole; *Lord Stradford Canning'in Türkiye Hatıraları*, (Çev.: Can Yücel), Ankara 1959, s.60-61.

¹⁴ Turan, *a.g.m.*, s. 115-116.

II- Mekteb-i Harbiye'ye İlk Adım: Sıbyân Bölüklerinin Kurulması

1827 yılında Seraskerliğe Hüsrev Mehmed Paşa'nın getirilmesinin ardından Asâkir-i Mansûre teşkilatlanması, önce tabur, ardından alay esasına göre yeniden düzenlenmiş ve talim sistemi değiştirilerek, daha çağdaş bir hale getirilmiştir. Ancak yeni oluşturulan tabur ve alayları kumanda edecek nitelikli subayın azlığı arzu edilen düzenlemeleri de sekteye uğratmıştır. Örneğin, nizâmname gereğince bir alayın üç taburdan oluşması gerekirken; miralaylık yapacak kalitede subay azlığı, zorunlu olarak alayın tabur sayısı üçten beşe çıkarmıştır¹⁵. Bu arada 1828–1829 Osmanlı – Rus savaşı ve ardından Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın ordusuyla olan savaşlar; Osmanlı ordusunun yenileşmesi çabalarını bir süreliğine sekteye uğratmıştır¹⁶. Fakat bu savaşlarda düşman kuvvetlerinin Osmanlı ordusunu mağlup ederek, İstanbul'a yaklaşması, saltanatı, dolayısıyla devletin bekasını tehdit etmesi; padişah ve devlet idarecilerinin, kuvvetli bir orduya ve onu sevk ve idare edecek nitelikli subaya ihtiyacı, her zamankinden daha fazla hissetmelerine sebebiyet vermiştir. Bundan dolayı bu savaşlar süresince askeri yenileşme daha kararlı ve şuurlu olarak devam etmiştir.

Nitekim II. Mahmud, Asâkir-i Mansûre dışında, teşkil ettiği Asâkir-i Hâssa¹⁷ bünyesinde subay yetiştirmek amacıyla *Sıbyân Bölükleri* kurulmasına karar vermiştir. Bunun üzerine Hassa Ordusu Müşiri Ahmed Fevzi Paşa, Selimiye kışlasındaki Hâssa Ordusu Dördüncü Alay'ın İkinci Taburu efrâdından Sıbyan bölüklerini kurmuştur. Bu bölüklerin kurulması hakkında irâde, 20 Receb 1247/ 25 Aralık 1831'de çıkmıştır¹⁸. Kaynaklarda zaman zaman “*mektep*” olarak da adlandırılan Sıbyan Bölüklerine, 19 ilâ 21 yaşlarında, sağlıklı, kabiliyetli ve okumaya istidâdı olan neferler kaydedilmiştir¹⁹.

Sıbyân bölükleri neferleri, diğer bölüklerin askerleri gibi *mu'tad* askeri faaliyetlerini yerine getirmekte; buna ilave olarak, tabur imamları ile subaylardan okuma yazma, dîni ve askerî dersler almaktaydılar. Mezuniyet süresi, tamamen neferin kabiliyet ve isti'dâdına göre değişmekte, başarılı

¹⁵ BOA., *Kanûnnâme-i Askerî Defter*, no:2, vr.31a-b.

¹⁶ Abdülkadir Özcan, “Harbiye” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi(DİA)*, 16, İstanbul 1997, s.115.

¹⁷ Geniş bilgi için bkz. Abdülkadir Özcan, “Hassa Ordusunun Temeli –Muallem Bostaniyân-ı Hâssa Ocağı”, *Tarih Dergisi*, S. XXXIV, İstanbul 1984, s. 347–396.

¹⁸ Mehmed Esad, *Mir'at-ı Mekteb-i Harbiyye*, İstanbul 1315, s.12; Genel Kurmay Harp Tarihi Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi (1793-1908)*, C.III, Kısım 3, Ankara 1978, s. 364.

¹⁹ Tahsin Ünal, “Harp Okulu Tarihi” *Belgelerle Türk Tarih Dergisi*, S.8, s.18.

olanlar diğerlerinden önce terfi etme hakkını kazanmaktaydılar. Neferler, eğitim sürecinde gösterdikleri performansa göre *onbaşı*, *çavuş* ve *mülâzım-ı evvel* rütbeleri alarak mezun oluyorlardı. Bu rütbeleri alanlar, görev yaptıkları birliklerde gösterecekleri performansa bağlı olarak daha üst rütbelere terfi etmekteydiler. Örneğin, Mekteb-i Harbiye'nin Altıncı Kumandanı Abdülkerim Nadir Paşa, Sıbyân bölüklerinden yetmiş değerli bir askerdi.²⁰

Sıbyan bölüklerinin ders müfredatı ve sınıf esasına göre bölüklerin teşkil edilip edilmediği hakkında kaynaklarda bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca, bölükteki asker sayısı ve görevliler hakkında da açıklık yoktur. Ancak 1247/1831'de yapılan askerî düzenlemeyi esas alarak bir Sıbyan Bölüğü'nün personeli ve sayısı şöyledir:

TABLO-I Bir Sıbyan Bölüğü'nün Zâbitân ve Neferât Teşkilatı²¹

RÛTBE	Adet
Yüzbaşı	1
Yüzbaşı Mülâzımı	2
Başçavuş	1
Çavuş	4
Bölük Emni	1
Onbaşı	8
Neferât	80
Saka	1
İmam	1
Toplam	99

²⁰ Kurtcephe- Balcıoğlu, *a.g.e.*, s.267; Ünal, *a.g.m.*, s.18.

²¹ 1831 yılında yapılan düzenleme esas alınarak oluşturulan tabur, sekiz bölükten meydana gelmekteydi. Buna göre bir bölüğün zabitan ve neferatı sayılarıyla yukarıdaki tablo oluşturulmuştur. Bkz. Ahmed Cevad, *a.g.e.*, IV, s.24-25.

III. Mekteb-i Harbiye'nin Kuruluşu

III.1. Mehmed Namık Paşa'nın Mekteb-i Harbiye'nin Kuruluşuna Katkısı

Mekteb-i Harbiye'nin kurulma düşüncesi ve Mehmed Namık Paşa'nın okulun açılmasına olan etkisi, Ahmed Cevad Paşa'nın eserinde²² ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Buna göre, Mehmed Namık Paşa, Harbiye Mektebi kurulması düşüncesini Fransız Mareşali Maison'dan almıştır. 1832 tarihinde, II. Mahmud tarafından Mısır Meselesi hakkında İngiltere'nin desteğini elde etmek amacıyla Londra'ya elçi olarak gönderilen Paşa, buradaki görevini tamamlayıp İstanbul'a dönerken Paris'e uğramış ve orada da Fransa Hükümeti nezdinde temaslarda bulunmuştur. Bu temaslar esnasında Mareşal Maison ile tanışan Paşa, Mısır Meselesini onunla müzakere etmiştir²³.

Müzakerede, Mareşal Maison, Mehmed Ali Paşa Ordusu'nun Osmanlı Ordusu'na karşı zafer elde etmesini; talimli askerlere, Avrupalı subayların desteğiyle modern harp usullerinin eğitim ve öğretiminin yapıldığı okula, iyi yetişmiş, nitelikli subaylara sahip olmasıyla açıklamaktadır. Osmanlı Devleti'nin, bir askeri okula bile sahip olmadığını; orduda görev yapan subayların, vezirlerin köleleri ve devlet ricalinin eğitilmiş ya da eğitimsiz çocukları olduğunu ifade ederek, askeri okullar açmayı ve buralardan mezun olanların orduda subay yapılması tavsiyesinde bulunmuştur²⁴.

Mehmed Namık Paşa, İstanbul'a dönünce, Padişah II. Mahmud'un huzuruna çıkmıştır. Paşa, Mısır Meselesi ile alakalı yaptığı elçilik vazifesi ve başta İngiltere olmak üzere Avrupa devletlerinin bu husustaki siyasi görüşü hakkında padişaha bilgi vermiştir. Görüşmede, söz dolaşım askeri mektebin önemi ve zaruretine gelmiştir. Padişah, "...Avrupa devletlerinde olduğu gibi bizde de mekteb açmak ve zâbit yetiştirmek meselesini fevkal'âde arzu ve iltizâm..."²⁵ kıldığını, söylemiştir. Bunun üzerine Paşa, Mareşal Maison ile arasında geçen yukarıdaki konuşmayı anlatır. Padişah, Fransız mareşalin, ordusu hakkında sarf ettiği sözlere ilk önce sinirlenmiş; daha sonra mareşale hak vermiş, ordusunun hala niteliksiz subaylarla idare edildiği acı gerçeğini kabul etmiştir²⁶.

Mehmed Namık Paşa, Fransa'daki Ecol Militaire tarzı bir askeri okula Osmanlı Devleti'nin de ihtiyacı olduğunu söyleyerek, bir an önce kurulması teklifini yapmıştır. Her ne kadar padişah, okulun kurulmasına taraftar ise de,

²² Ahmed Cevad, *a.g.e.*, IV, s. 42-44.

²³ Mora'dan Mısır Kuvvetlerini çıkaran Fransız ordusunun kumandanıdır. Bkz. Nicolai Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (Çev.: Nilüfer Epçeli), C.V, İstanbul 2005, s. 309.

²⁴ Aynı yer.

²⁵ Mehmed Esad, *a.g.e.*, s.11.

²⁶ Ahmed Cevad, *a.g.e.*, IV, s. 43.

Asâkir-i Mansûre Seraskeri Hüsrev Mehmed Paşa'nın da görüşünü öğrenmek istemiştir. Serasker Paşa, kurulacak okulun hazineye yük getireceği bahanesiyle buna karşı çıkmıştır.²⁷

Mehmed Namık Paşa, bir müddet sonra, padişah ile olan yalnız görüşmesinde açılacak okulun çok az masrafla kurulabileceği önerisinde bulunmuştur. Paşanın önerisi, Beşiktaş Maçka'da bulunan kışlanın biraz *inşâ ve ihyâ* ile okul olarak kullanılabilceği, öğrencilerin ise mevcut neferlerden yaşları küçük, kabiliyetli gençlerden oluşturulabileceği biçimindeydi. Paşanın önerisi padişahın da aklına yatmış ve bir müddet sonra devlet erkânının hazır bulunduğu bir merasimin sonunda; II. Mahmud, Mehmed Namık Paşa'nın askeri okul kurulması hakkındaki önerisini orada hazır bulunanlara anlatmasını istemiştir. Paşa da, subay yetiştirmenin çok önemli olduğunu, bunun için binası, öğretmenleri, idarecileri, müfredatı, âlet ve edevâtı ile tanzim edilmiş bir okulun olması gerektiğini, daha önce açılan Talimhane ve Sıbyan Bölükleri'nin okulun yerini tutamayacağını, oradakilere anlatmıştır²⁸.

Namık Paşa'nın sözünü tamamlamasının ardından, hazır bulunan devlet erkânı ittifakla askeri okulun açılması yönünde görüş belirtmişlerdir. Son olarak padişah, herkese hitaben, Paşa'yı yeni açılacak okulun nazırlığına tayin ettiğini ve çalışmalarına kimsenin müdahale etmemesini istemiştir.²⁹ Padişah, Serasker Mehmed Hüsrev Paşa'nın askeri okul kurulmasına taraftar olmadığını bildiğinden okulun idaresini Asâkir-i Hâssa'ya bırakmış ve Sıbyan bölükleri neferlerini yeni okula öğrenci yapmıştır³⁰.

III.2. Maçka Kışlasının Mekteb-i Harbiye İçin Hazır Hale Getirilmesi

Mehmed Namık Paşa, kurulacak Mekteb-i Harbiye'nin ders programı, öğretmen ve subay tayini, sınıfların düzeni, ders âlet ve edevâtı ile meşgul olmaktadır. Ancak, 12 Rebiülahir 1250/18 Ağustos 1834'te Paşa'nın, padişah tarafından ikinci defa Londra'ya elçi olarak tayin edilmesi üzerine okul ile alakalı görevi son bulmuştur³¹. Bundan sonra okulun işleri ile ilgili tüm yetki ve sorumluluk Hâssa Ordusu Müşiri Ahmed Fevzi Paşa'ya geçmiştir. Okul'un Nazırlık görevini de üstlenen Paşa, bir an evvel Maçka

²⁷ Ahmed Cevad, *Aynı yerde*.

²⁸ *Takvîm-i Vekâyi*, sy. 99, İstanbul 1250.

²⁹ Ahmed Cevad, *a.g.e.*, s. 43-44.

³⁰ Ahmed Lütfi, *Tarih-i Lütfi*, IV, İstanbul 1292, s.168-169.

³¹ Mehmed Esad, *a.g.e.*, s.12; Enver Ziya Karal, "Mehmed Namık Paşanın Hal Tercümesi", *Tarih Vesikaları*, C.II, S.9, İstanbul 1942, s.222.

Kışlasının eğitim öğretime hazır hale getirilmesi için *inşa ve ihya* işleriyle meşgul olmuştur. Kısa zaman zarfında, öğrenciler için, sınıflar, cami, hamam, hastane, eczane, matbaa, laboratuvarından oluşan eğitim, sağlık ve sosyal amaçlı donatılar yapılmıştır. Sınıflar anfi biçiminde taraçalı olarak düzenlenirken; öğrenciler için sınıflara kara tahtalar, haritalar, sıralar konulmuş; öğretmenler için de kürsüler yaptırılmıştır. Ayrıca öğrencilerin derslerinde kullanacakları aletler için İngiltere ve Fransa'ya sipariş verilmiştir³².

Maçka kışlasının *inşâ ve ihyâ* ameliyesi işi, Balyan ailesinden Garabet Amira Balyan tarafından yapılmıştır³³. Yapılan toplam masraf 790.650 kuruş olarak gerçekleşmiş, bunun 250.000 kuruşu, Hazine-i Hâssa'dan karşılanırken; geri kalan miktarın 250.000 kuruşu Müşir Ahmed Fevzi Paşa, 290.650 kuruşu da Asâkir-i Mansûre Hazinesi tarafından karşılanmıştır.³⁴

Mekteb-i Harbiye'nin inşâ ve ihyâsı tamamlandıktan sonra, Kasım / Aralık 1834'te Sıbyan Bölükleri Selimiye Kışlasından yeni yerlerine taşınmışlardır. Okul, iki mektep (şube) ve dokuz sınıftı. Birinci Mektep'te, ilk sekiz sınıf yer alırken; İkinci Mektep'te, sadece dokuzuncu sınıf bulunmaktaydı. Okul, Mehmed Namık Paşa'nın hazırladığı müfredata göre eğitim ve öğretimini yeni mekânında devam ettirmiştir³⁵.

III.3. Mekteb-i Harbiye'nin Açılışı

Kaynaklarda, Mekteb-i Harbiye, Ekol Militer, Mekteb-i Fünûn-ı Cihadiyye, Mekteb-i Ulûm-ı Harbiyye, Mekteb-i Fünûn-ı Harbiyye, Mekteb-i Hassa, Mekteb-i Harbiye-i Mansure³⁶ gibi çeşitli adlarla bahsedilmektedir. 5 Rebiyülevvel 1250/ 1 Temmuz 1835 tarihindeki resmi açılış töreninde kitabesine "Mekteb-i Harbiye" yazılmış ve bu ad böylelikle tescil edilmiştir³⁷.

Mekteb-i Harbiye'nin resmi açılış törenine, başta Padişah II. Mahmut olmak üzere Sadrazam Mehmed Emin Rauf Paşa, Serasker Hüsrev Mehmed Paşa, okulun kumandanı Mustafa Mazhar Bey (1834-36) ve sair zevât katılmıştır. Takvim-i Vekâyi³⁸de, resmi açılış töreni tafsilatlı olarak anlatılır. Buna göre; padişah, okula gelişinde resmi bir törenle karşılanmış ve

³² Mehmed Esad, *a.g.e.*, s.12

³³ *Takvim-i Vekâyi*, sy.107, İstanbul 1251; Doğan Kuban, *İstanbul Bir Kent Tarihi*, İstanbul 2000, s.373.

³⁴ BOA, *Cevdet Askeri* (C.As), no:54466 (23 Cemaziyelevvel 1251/ 16 Eylül 1835).

³⁵ Ünal, *a.g.m.*, s.21.

³⁶ BOA., *Ali Emiri*, II. Mahmud, no:10003; C.As. no: 11039, 52259, 54466.

³⁷ *Takvîm-i Vekâyi*, sy. 107.

³⁸ *Takvîm-i Vekâyi*, Aynı yer.

ardından okulun kütüphanesine geçerek bir müddet orada dinlenmiş, eserleri tetkik etmiştir. Daha sonra, okulun hastanesine geçmiş ve orada tedavi gören öğrencilerle yakından ilgilenmiş ve onlara “geçmiş olsun” dileğinde bulunmuştur. Buradan, okulun subaylarının *mec, kılıç ve şiş* talimlerini takip etmek üzere talim yapılan yere gitmiştir. Yapılan talimden memnun kalan padişah, subayları taltif etmiştir. Akabinde, Birinci Mektep’e giderek öğrencilerle ilgilenmiştir. Bir süre öğrencilerin çalışmalarını takip eden padişah, öğretmen ve öğrencileri çalışmaları ve gayretleri sebebiyle kutlamıştır. Ardından, İkinci Mektep’e geçerek öğrencilerin yazılarını, kale resimlerini, harita çizimlerini inceleyen Padişah, hesap, hendese, cebir ve istihkâm ile alakalı sorular yönelmiş ve öğrenciler de soruları tam olarak cevaplandırmışlardır. Aldığı doğru cevaplardan dolayı memnun olan padişah, öğrencileri kutlamıştır. Son olarak, padişah “...*ihyâsına irâde-i şâhâne*leri ta’alluk buyrulan...” câmi’ye gitmiş ve mihrap tarafında birkaç pencere açılarak, içerisinin daha aydınlık hale getirilmesini istemiştir.

II. Mahmud, açılış töreni sonunda İmâm-ı evvel Zeynelabidin Efendi’ye okulun açılışı münasebetiyle dua etmesini söylemiş; İmam Efendi de yaptığı duada, önce padişaha hayırlı ve bereketli, uzun bir ömür dilemiş ve ardından Mekteb-i Harbiye’nin millet için hayırlı olmasını, bu mektep gibi nice nice faydalı eserleri, padişah hazretlerine müyesser kılmasını Allah’tan dilemiştir.

Padişahla beraber okulun açılışına katılan Sadrazam Kethüdası Pertev Efendi, Mekteb-i Harbiye’nin inşasına muvaffak oldukları tarihi, şu dörtlülükle kayda geçirmiştir:

Evker –i nân-ı fenn-i celîl-i harbi bunda ders ders

Fehm ider nimîş-i nizâm-ı asker –i nusret - rehîn

Ders-i evvel oldu kelek Pertev’e tarih-i tâm

Şâh-ı âlem Mekteb-i Harbiyye yaptı pek behîn³⁹

Ayrıca Vakanüvis ve zamanın Takvim-i Vekâyî Müdürlüğünü yapan Mehmed Esad Efendi de, okul kapısının üstüne şu kitabeyi yazmıştır:

İktizâ-yı ilm u irfân ile hâkân-ı zamân

Askerine kıldı tebyîn matlâb-ı harbiyyeyi

Yek kalemde çıktı Esad işbu tarih-i metîn

Yaptı Şâh Mahmud u adlî Mekteb-i Harbiyyeyi⁴⁰

³⁹ *Takvîm-i Vekâyî, Aynı yer.*

⁴⁰ Mehmed Esad, *a.g.e.*, s.16.

Okulun öğrenci sayısına ilişkin, sadece İngiliz kadın seyyah Miss Pardoe'nin 1836 yılı başı için verdiği 300 rakamı vardır. Okulun öneminin halk tarafından iyi anlaşılabilmesi ve okul karşıtlarının öğrencilere dinsizlik aşılacağı propagandası, ilk başlarda öğrenci sıkıntısı çekilmesine sebebiyet vermiştir. Bu sıkıntıyı aşmak için, İstanbul'un sokaklarındaki kimsesiz ve garip çocuklardan durumları müsait olanlar okula alınmışlardır⁴¹.

IV. Mekteb-i Harbiye'nin Müfredatı⁴²

Mehmed Namık Paşa tarafından hazırlanan Mekteb-i Harbiye'nin müfredatı, tabur esasına göre düzenlenmiştir. İki şube (mektep) ve dokuz sınıftan teşekkül eden okulda, şu dersler okutuluyordu:

Birinci sınıfta; öğrencilere, kum üzerinde parmaklarıyla yazı ve rakam yazdırmak, iki harfli kelimeler ile elif-ba cüzü okutuluyordu. Öğrenciler, *Sınıfbaşı* olan öğrenci nezaretinde öğrenilmesi gereken dersleri tekrar ederlerdi. Sınıfbaşı, zaman zaman dersle alakalı bilgileri kara tahtaya yazar, öğrencilerde ellerinde bulunan taş tahtalara yazarlardı⁴³. İkinci ve üçüncü sınıflar da; birinci sınıf öğrencilerinin yaptıkları gibi kum üzerinde üç harfli kelimeler yazıyorlar ve amme cüz'ü okuyorlardı. Yine sınıfbaşları dersleri öğrencilere tekrar ettirirler, kara tahtaya yazarlar ve öğrenciler de taş tahtalarına yazarlardı. Dördüncü ve beşinci sınıflarda, İlmihal ve Şurû-ı İslamiyye ve Akâid -i Dîniyye dersleri okuyorlardı. Öğrenciler, yine sınıfbaşları nezaretinde öğretmenlerin vermiş oldukları dersleri tekrar

⁴¹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.V, Ankara 1983, s.160, Miss Pardoe, *City of the Sultan*, London 1854, s.68.

⁴² Mekteb-i Harbiye'nin kuruluşu sırasında okutulan derslerle Mustafa Kemal Atatürk'ün okuduğu dönemde (1899-1901) okutulan dersleri karşılaştırmak, okulun müfredat bakımından geçirdiği gelişmeyi göstermesi bakımından kanaatimizce önemlidir. Buna göre 1899-1901 yılları arasında Mekteb-i Harbiye'nin müfredatı şöyleydi:

Birinci sınıf dersleri: Akaid-i Diniye, Topografya, Hendese-i Resmiye, Hikmet-i Tabiye, Askerî Kimya, Askerî Kitabet, Talim Nazariyatı, Terbiye-yi Askerî, Lisan (Fransızca, Almanca, Rusça), Harita Tersimi, Talim Ameliyatı, Topografya Ameliyatı
İkinci Sınıf Dersleri: Akaid-i Diniyye, Hizmet-i Seferiye, Dahiliye Kanûnnâme-i Hümâyûnu, Fenn-i Mimari, Fenn-i Furûsiyyet Nazariyatı, Lisân-ı Fransevi, İlm-i Ahlak, Kılıç Talimi, İstikşafât-ı Askeriyye, Harita Tersîmi, Talim Ameliyatı, Ceza Kanûnnâme-yi Hümâyûnu, Alman veya Rus Lisânı

Üçüncü Sınıf Dersleri: Sınıf-ı Sâlise Tabiyesi, İstihkâmât-ı Hafffe, Fenn-i Esliha, Hıfzı's-Sihhâ-yı Askerî, Coğrafya-yı Askerî, Devlet-i aliye Ordu Teşkilatı, Talim Nazariyatı, Malûmat ve Terbiye-yi Askerî, Lisân-ı Fransevî, İstikşafât-ı Askeriyye, İstihkâm Eşkâli, Talim Ameliyatı, Tabiye Tatbikâtı, Alman veya Rus Lisânı. Daha geniş bilgi ve Mustafa Kemal'in ders notları için bkz. Semih Yalçın, Ali Güler., *Atatürk - Hayatı, Düşünceleri ve Kişiliği*-, C.I, Ankara 2002, s. 105-107.

⁴³ Mehmed Esad, *a.g.e.*, s.14.

ederler, taş tahtalara yazarlardı. Yedinci Sınıfta ise, Talimnâme ve Kanunname-i Askeri ve bunlara ilaveten Sekizinci Sınıfında okuduğu Tuhfe, Nuhbe, Sarf, Nahiv, Fezâil-i Cihad, İlm-i Rakam, Hendese –i Kıraat, Rika yazısı ve kağıt üzerinde Fenn-i İnşâ'yı tahsil eylemekteydiler.

Yukarıda verilen bilgilere göre, birinci sınıftan, yedinci sınıfa kadar okutulan derslere bakıldığında tamamen *okuma – yazma* ve *dini bilgiler* temelinde dersler verildiği, askeri eğitimle ilgili herhangi bir dersin okutulmadığı görülmektedir. Sonraki yedinci ve sekizinci sınıflarda derslerin çeşitlendiği, dini bilgilerden başka askerlik ile ilgili derslerin de okutulduğu görülüyor. Bundan başka öğrenciler ders sonunda sınıf geçmez veya kalmazdı. Öğrenci dersin kitabını veya konuyu bitirip bitirmediğine ilişkin senenin her mevsiminde imtihana alınır, başarılı olursa bir sonraki kitaba veya konuya geçerdi. Bu şekilde eğitim-öğretim devam ederdi. Bundan dolayı şu sınıf öğrencileri şu dersleri okuyor demek de doğru değildir. Başarılı öğrenciler okulu çok daha erken bitirip, mezun olur ve askeri bir birliğe subay olarak tayin edilirdi⁴⁴.

Sekizinci sınıfı bitiren öğrenciler (şakird) arasında yapılan imtihan neticesinde başarılı olan yüz öğrenci, ikinci şube dokuzuncu sınıfta okumaya hak kazanmaktaydı. Bu sınıfta okutulan dersler şunlardı: İlm-i Hesab ve Müsellesât-ı Mestûbe ve Müsellesât-ı Küreviye, Ameliyât-ı Hendese, İlm-i Hendese, İlm-i Cebir-i Mukâbile, Cebrin Hendeseye Tatbiki, İlm-i Katvâ-ı Mahrûtiyyât, İlm-i Menâtır, İlm-i Tefazlı ve Tamamı, Cüz-u Sekâl, İlm-i Heyet, Coğrafya, İlm-i Hikmet-i Tabî'i, Ecsâm-ı Salbe, Ecsâm-ı Mâiye ve Havâiyye, İlm-i Bahs –ı Ecsâm –ı Nâriye, İlm-i Hâl, Terkîb –i Ecsâm-ı Kıraat, Arabi, Farsi, Fransızca, Fenn-i İstihkamât-ı Hafîfe ve Sekîle, Tombaz Köprü Kurmak, bir kala veyahut bir mahallin mesâha ile resm ve haritasını yapmak, Top, Tüfenk, Kılıç, Şiş, ile Piyade ve Süvari talimlerini yapmak, yaz günleri denizde İlm-i Sebâhtı taallüm ve idman eylemek.⁴⁵ Burada okutulan dersler artık tamamen askerlik mesleğiyle ilgiliydi.

1837 yılında Selim Sâti Paşa'nın okulun kumandanlığa getirilişinin ardından; okulun sınıf sayısı, yeniden düzenlenmiş ve dokuzdan dörde düşürülmüştür⁴⁶.

⁴⁴ Ünal, *a.g.m.*, S.9, s. 23–24.

⁴⁵ *Takvîm-i Vekâyi*, sy 107.

⁴⁶ BOA., *Maliyeden Müdevver Defter*, no: 9002, s.155-157 (27 Zilkade 1252/ 5 Mart 1837)

V. Mekteb-i Harbiye Öğrencilerinin Ta'yınat, Kıyafet, Disiplin ve Sağlık Meselesi

Ta'yınât

Mekteb-i Harbiye öğrencilerinin tayınâtı, "...*ta'yınât-ı askeriyye'nin bir buçuk katı...*" olarak belirlenmiştir⁴⁷. Tayınat olarak askerlere verilen yiyecek ve malzemeler içinde ekmek, et, pirinç, sadeyağ, nohut, soğan, tuz, mum, sabun, zeytinyağı ve odun bulunmaktaydı.⁴⁸

Kıyafet

Mekteb-i Harbiye öğrencileri açık kahve renkli çuhadan ceket, mintan ve pantolon giymekte; bellerine siyah kemer ve kemere de bir meç takmakta, başlarına püsküllü fes ve ayaklarına da siyah renkte potin ayakkabı giymektedirler.⁴⁹ Altı kat elbiseleri⁵⁰ vardı ve ranzalar üzerinde yatmaktaydılar.⁵¹

Disiplin

Mekteb-i Harbiye'de öğrenciler sınıflara trampet çalarak girerler ve çıkarlardı. Okul içinde ve dışında bir yere giderken yine trampet eşliğinde yürürlerdi. Geceleri sırayla nöbetleşe yatakhanelerini beklerlerdi. Ayrıca bir disiplin içinde nöbetleşe olarak yemek pişirirler ve ardından yemekhanede hep birlikte yerlerdi. Yemek bulaşıklarını yine kendileri yıkarlardı. Üstelik binaların temizliği de öğrencilerin sorumluluğundaydı⁵². Öğrenciler, birbirlerine karşı kötü söz söylememeleri, edebe mugâyir davranışlarda bulunmamaları hususunda ikaz edilmekte ve buna uymayanların ise *te'dib* edileceği kendilerine ifade edilmekteydi.⁵³

⁴⁷ Mehmed Esad, *a.g.e.*, s.15.

⁴⁸ *Kanûnnâme-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye*, İstanbul Üniversitesi Tarih Yazmaları, no:5824, vr.77a-b; Honore Abdolonyme Ubcini, *Osmanlı'da Modernleşme Sancısı*, (Çev.: Cemal Aydın), İstanbul 1998, s. 322-323.

⁴⁹ Mehmed Esad, *a.g.e.*, s. 18; Ünal, *a.g.m.*, s.22; Ziya Şakir, *Tanzimat Devrinden Sonra Osmanlı Nizam Ordusu Tarihi*, İstanbul 1957, s. 47.

⁵⁰ *Takvim-i Vekâyi*, sy.107'de geçen "*câme şûy*" kelimesinin sözlükteki karşılığı çamaşır olmasına karşın; halk arasında bu kelime, çamaşır anlamında kullanılmaktadır. Gazetede, çamaşır anlamında kullanılmıştır. Bkz: Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 1987, s.666.

⁵¹ Ünal, *a.g.m.*, s. 21.

⁵² Mehmed Esad, *a.g.e.*, s.18; Şakir, *a.g.e.*,s. 47. Mekteb-i Harbiye'nin üçüncü kumandanı olan Selim Satı Paşa zamanında (1826-1841), öğrencilerin ders dışında yaptıkları temizlik,yemek yapmak ve nöbet işleri onlardan alınmış, öğrencilere sadece öğrenme, ders çalışma işi kalmıştır. Bkz. Kurtcepe-Balcıoğlu, *a.g.e.*,s.153.

⁵³ *Takvim-i Vekayi*, sy. 107.

Sağlık

Öğrencilerin sıhhatinin temini maksadıyla, Maçka Kışlası Mekteb-i Harbiye için düzenlenirken bir de hastane yapılmıştır. Hastanede, Cerrah odası, ameliyathane, kırk yatak kapasiteli iki hasta koğuşu bulunmaktaydı⁵⁴. Öğrenciler burada tedavi edilmekteydi. Nitekim II. Mahmud, 1 Temmuz 1835'te okulu ziyareti esnasında hastaneyi de ziyaret etmiş ve orada tedavi olan öğrencilerle yakından ilgilenmiştir⁵⁵.

Dini Eğitim

Mekteb-i Harbiye'nin müfredatında İslam Dininin esasları, kuralları, ibadet ve sâir konular ağırlıklı olarak bulunmaktaydı. Okulun müfredatının amacı öğrencilere "...*erbâb-ı gazâ ve cihâda lâzım olan ulûm ve fînûnun cümlesi müte'addid üstâd ve muallimler vâsıtasıyla...*"⁵⁶ öğretmekti. Öğrenciler günün öğle, ikindi ve akşam vakit namazlarını camide kılarlardı⁵⁷.

VI- Mekteb-i Harbiye Taburu ve Görevli Subaylar⁵⁸:

Asâkir-i Hassa Sıbyan Bölükleri subay ve neferatının Mekteb-i Harbiye'nin öğrenci ve subay kadrosunu oluşturması nedeniyle; ilk iki yıl okulda, öğretmen - öğrenci ilişkisi yerine, komutan- nefer anlayışı hakim olmuştur. Başlangıçta bir muntazam tabur olarak teşkil edilen Mekteb-i Harbiye'de görev yapan subayların isimleri ve rütbeleri şöyledir:

A- Üst Rütbeli Subaylar

- 1- Kol Ağası Selim Efendi⁵⁹
- 2- Sol Kol Ağası Mahmud Efendi
- 3- Yüzbaşı Mehmed Efendi⁶⁰
- 4- Mülazım Abdi Efendi⁶¹
- 5- Yüzbaşı Kasımpaşalı Ali Efendi

⁵⁴ Pardoe, *a.g.e.*, s.69.

⁵⁵ *Takvim-i Vekayi*, aynı yer.

⁵⁶ *Takvim-i Vekayi*, aynı yer.

⁵⁷ Pardoe, *a.g.e.*, s. 68.

⁵⁸ Mekteb-i Harbiye taburunda görev yapan subaylara ilişkin dipnotlarda verilen bilgiler, Mehmed Esad, *Mir'at-ı Mekteb-i Harbiyye*, İstanbul 1315, s.12-14'den alınmıştır.

⁵⁹ Tophâne-i âmire a'zâsından Ferik Selim Paşa'dır. 1305/1887-1888'de vefat etmiştir.

⁶⁰ Sadr-ı esbâk Merhum Kıbrıslı Mehmed Paşa'dır. Berlin'e askeri öğrenci olarak gönderilmiş olup, 1288/1871-1872'de vefat etmiştir.

⁶¹ Çırbanlı Abdülkerim Nadir Paşa'dır. Askeri öğrenci olarak Viyana'ya gönderilmiş olup, 1302/1884-1885'te vefat etmiştir.

- 6- Yüzbaşı Ali Efendi⁶²
- 7- Yüzbaşı Mustafa Ağa⁶³
- 8- Mülazım İbrahim Efendi⁶⁴
- 9- Mülazım Arif Ağa

B- Ast Rütbeli Subaylar

- 1- Koca Mustafapaşalı Çavuş Ahmed Efendi⁶⁵ -
- 2- Çengelköylü Çavuş Ahmed Faik Efendi⁶⁶
- 3-Selanikli Çavuş Halil Efendi
- 4-Çavuş Ömer Fevzi Efendi⁶⁷
- 5-Çavuş Abdullah Efendi⁶⁸
- 6-Zeyrekli Çavuş İbrahim Efendi⁶⁹
- 7-Bursalı Çavuş Hasan Efendi⁷⁰
- 8-Çavuş Ramiz Efendi⁷¹
- 9- Üsküdarlı Çavuş Ahmed Bey⁷²

Mekteb-i Harbiye’de tabur esasına dayanan eğitim- öğretim Selim Sati Paşa’nın, okulun kumandanlığına getirilmesine kadar devam etmiştir. 1837–1841 yılları arasında okulun kumandanlığını yapan Paşa, okulu tabur anlayışından çıkarmıştır. Komutan-Nefer anlayışı, yerini Öğretmen(Hoca) – Öğrenci(Şakird)’ye bırakmıştır. Paşa, okula “*Karakol Bölüğü*” adıyla bir hizmet bölüğü görevlendirmesini yaparak öğrencilerin yaptığı nöbet, yemek, temizlik gibi işleri onlara havale etmiştir⁷³. Böylelikle öğrenciler kendilerini sadece derslere verecek, başka işlerle meşgul olmayacaklardı. Bu düzenleme, hiç şüphesiz, öğrencilerin eğitimine olumlu katkı sağlamıştır.

⁶² Kara Ali Paşa.

⁶³ Kalpaklı Mustafa Ağa. Asâkir-i Hâssa Dördüncü Alay’ında binbaşı iken vefat etmiştir.

⁶⁴ Ferik İbrahim Paşa.

⁶⁵ Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî Topçu Dairesi a’zâsından iken vefat iden Miralay Ahmet Bey’dir.

⁶⁶ Viyana’da tahsil görmüş olup, feriklikten mahrec Ahmet Faik Paşa’dır.

⁶⁷ Müşir Ömer Fevzi Paşa.

⁶⁸ İdadiye-i Dahiliye Kaimakamı Abdullah Bey’dir.

⁶⁹ Binbaşı iken vefat etmiştir.

⁷⁰ Beşinci Ordu Rûznâmçeciliğinden sonra Bâb-ı Seraskerî’de memur iken vefat etmiştir.

⁷¹ Ferik Ramiz Paşa.

⁷² Suriye’de bulunurken vefat eden Ahmed Hamdi Paşa’dır.

⁷³ Osman Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi*, II, İstanbul 1977, s. 356; Genel Kurmay Harp Tarihi Başkanlığı, *a.g.e.*, s. 367.

Sonuç

Padişah II. Mahmud'un, Yeniçeri Ocağı'nı kaldırarak yerine kurduğu Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin yapılanmasında karşılaştığı en önemli sorun, ordusunu sevk ve idare edecek nitelikli subay eksikliğiydi. Bu sorun, önce mülga Nizâm-ı Cedit ve Sekban-ı Cedit Ocakları subayları, Enderûn-ı Hümâyûn Ağaları ve yabancı subaylarla giderilmeye çalışılmış, fakat yeterli olmamıştır. 1831 yılında Asâkir-i Hâssa'ya bağlı subay yetiştirmek amacıyla oluşturulan Sıbyan Bölükleri de, yetersiz kalmıştır. Bunun üzerine Padişah, Avrupa'da tahsil görmüş ve oranın askeri okulları üzerinde incelemelerde bulunmuş olan Mehmed Namık Paşa'nın teklifiyle Mekteb-i Harbiye'nin kurulması çalışmalarını başlatmıştır.

Okul için, Maçka Kışlası tahsis edilirken, öğrenci olarak da, Asâkir-i Hassa içinden yaşları küçük, kabiliyetli genç neferler seçilmiştir. Okul, eğitim- öğretime 1834 yılında başlamış ise de; resmi açılışı Padişahın da katılımıyla, 1 Temmuz 1935'te olmuştur. Okulun müfredatında dini bilgiler ağırlıklı olarak yer alırken; son üç sınıfta ise askeri eğitimin ağırlık kazandığı görülür. Öğrenciler aynı zamanda çeşitli askeri rütbelere sahip askerler olmaları sebebiyle eğitim – öğretim dışında nöbet, temizlik, mutfak ve sâir görevleri de yerine getiriyorlardı. Bu durum, Selim Sâti Paşa'nın okul kumandanlığına tayin edilmesine kadar sürmüştür. Öğrencilerden bu görevler alınmış ve onların sadece öğrenme işiyle meşgul olmaları sağlanmıştır.

Kaynakça

1) Arşiv Belgeleri

A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi:

Hatt-ı Hümayun, no: 24038

Cevdet Askeriye, no: 54466, 11039, 52259

Ali Emiri, II. Mahmud, no: 10003.

Mühimme-i Asâkir Defter, no: 26

Kanûnnâme-i Askerî Defter, no: 2.

Maliyeden Müdevver Defter, no: 9002.

B. Kânunnâme

Kanûnnâme-i Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi , Tarih Yazmaları, no: 5824.

2) **Gazeteler**

Takvîm-i Vekâyi, Sayı no: 99 (İstanbul 1250), 107 (İstanbul 1251).

3) **Sözlük**

Şemsaddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 1987, s.666.

4) **Araştırma ve İncelemeler:**

Ahmed Cevad; *Tarih-i Askerî-i Osmanî*, C.I, İstanbul 1297; C. IV (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi,Tarih Yazmaları, no. 6127).

Ahmed Lütfi, *Tarih-i Lütfi*, 1, IV, İstanbul 1291-1292.

Hafız Hızır İlyas Efendi: *Vekâyi-i Letâif-i Enderûn*, İstanbul 1276.

Ergin, Osman, *Türkiye Maarif Tarihi*, II, İstanbul 1977.

Genel Kurmay Harp Tarihi Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi (1793–1908)*, C.III, Kısım 3, Ankara 1978.

Jorga, Nicolai, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (Çev.: Nilüfer Epçeli), C.V, İstanbul 2005.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C.V, Ankara 1983.

Karal, Enver Ziya, “Mehmed Namık Paşanın Hal Tercümesi”, *Tarih Vesikaları*, C.II, S.9, İstanbul 1942, s.220 – 227.

Kuban, Doğan, *İstanbul Bir Kent Tarihi*, İstanbul 2000.

Kurtcepe, İsrail- Mustafa Balcıoğlu; *Kara Harp Okulu Tarihi*, Ankara 1992.

Lane - Poole, Stanley; *Lord Stradford Canning'in Türkiye Hatıraları*, (Çev.: Can Yücel), Ankara 1959.

Levy, Avigdor; “The Officer Corps in Sultan Mahmud II's New Ottoman Army, 1826-1839” *International Journal of Middle Eastern Studies(IJMES)*, 2, London 1971, s.21-39.

Mac Farlane, Charles, *Constantinople in 1828*, C.I, London 1829.

Mehmed Esad Efendi; *Üss-i Zafer*, İstanbul 1293.

Mehmed Esad, *Mir'at-ı Mekteb-i Harbiye*, İstanbul 1315.

Miss Pardoe, *City of the Sultan*, London 1854.

Mutlu, Şamil; *Yeniçeri Ocağının Kaldırılması ve II. Mahmud'u Edirne Seyahati*, İstanbul 1994.

Özcan, Abdülkadir, “Harbiye” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi(DİA)*, C.16, İstanbul 1997, s.115 – 116.

Özcan, Abdülkadir, “Hassa Ordusunun Temeli –Muallem Bostaniyân-ı Hâssa Ocağı”, *Tarih Dergisi*, S. XXXIV, İstanbul 1984, s. 347–396.

Şakir, Ziya, *Tanzimat Devrinden Sonra Osmanlı Nizam Ordusu Tarihi*, İstanbul 1957.

Tayyazâde Ahmed Ata, *Tarih-i Ata*, III, İstanbul 1293.

Turan, Şerafettin, “ II. Mahmud’un Reformlarında İtalyan Etki ve Katkısı” *Sultan II. Mahmud ve Reformları Semineri- 28 30 Haziran 1989, Bildiriler*, İstanbul 1990, s. 113–125.

Ubcini, Honore Abdolonyme, *Osmanlı’da Modernleşme Sancısı*, (Çev.: Cemal Aydın), İstanbul 1998.

Ünal, Tahsin, “Harp Mektebi Tarihi” *Belgelerle Türk Tarih Dergisi*, S.8, (İstanbul 1968), s.18–21; S. 9, (İstanbul 1968), s. 21–25.

Yalçın Semih- Ali Güler; *Atatürk- Hayatı Düşünceleri ve Kişiliği*, C.I, Ankara 2002.

EK⁷⁴

28 Zilkade 1252/ 6 Mart 1837 tarihi itibarıyla Mekteb-i Harbiye'nin Öğretim Kadrosu ve Öğrencilerinin İsim ve Maaşları

Hocagân-ı Mekteb-i Harbiyye-i Mansûre

Hoca-yı Evvel Ali Bey	1200
Hoca-yı Sâni Tahir Efendi	900
Hoca-yı Sâlis Abdülhalim Efendi	900
Hoca-yı Râbi Abdurrahim Efendi	900

Hulefâ-i Mekteb-i Harbiyye-i Mansûre

Halife-i Evvel El-Hac Ömer Efendi	750
Halife-i Sâni İsmail Efendi	600
Halife-i Sâlis Mehmed Efendi	600
Halife-i Râbi Mehmed Efendi	600

Mümeyyiz ve Tercümân-ı Mekteb-i Harbiyye-i Mansûre

Mümeyyiz-i İbârât ve Mütercim Mehmed Raşid Efendi	2000
Mütercim Nureddin Bey	1500
Mütercim Ruhuddin Efendi	1500

Hademe-i Mekteb-i Harbiyye-i Mansûre

Kâtib Naci Efendi	300
Mütercim İzzet Efendi	300

⁷⁴ BOA., *Maliyeden Müdevver Defter*, no: 9002, s.155-157.

Hâfız-ı Kütüb Fethi Efendi	300
Arabi Hocası Seyyid Hüseyin Efendi	300
Meşk Hocası Raşid Efendi	300
Muharrir Mahmud Efendi	150
Bevvâb Mehmed Tevfik	100
Ferraş İsmail	100
Şâkirdân-ı Sımf-ı Evvel	
Mülâzım-ı Evvel Ali Efendi	250
Mülâzım-ı Sâni Mehmed Efendi	250
Mülâzım-ı Sâlis Mehmed Sadık Efendi	250
Mehmed Emin Efendi	250
Salih Efendi	250
Tahir Efendi	250
Mehmed İzzet Efendi	250
Mehmed İzzet Efendi	250
Mahmud Sami Efendi	250
Seyyid Halil Efendi	250
Şâkirdân-ı Sımf -ı Sâni	
Mülâzım-ı Evvel Süleyman Efendi	200
Mülâzım-ı Sâni Mustafa Efendi	200
Mülâzım-ı Sâlis Mahmud Efendi	200
İbrahim Efendi	200
Mehmed Efendi	200
Seyyid Mehmed Eşref Efendi	200
Mehmed Efendi	200
Raşid Efendi	200
Mehmed Tahir Efendi	200
Osman Efendi	200
Nazif Efendi	200
Mehmed Efendi	200
Seyyid Ali Efendi	200

Seyyid Abdülhamid Efendi	200
Seyyid Mehmed Derviş Efendi	200
Seyyid Hüseyin Efendi	200
Bahattin Efendi	200
Hüseyin Efendi	200
Hasan Efendi	200
Seyyid Ahmed Efendi	200
Hâfız Raşid Efendi	200
Mehmed Enis Efendi	200
Hasan Efendi	200
Seyyid Mehmed Efendi	200
Mehmed Efendi	200
Hâfız Mehmed Efendi	200
Halil Efendi	200
Salih Efendi	200
İzzet Mustafa Efendi	200
Halil Efendi	200
Şâkirdân-ı Sımf-ı Sâlis	
Mülâzım-ı Evvel Mehmed Emin Efendi	150
Mülâzım-ı Sâni Ali Efendi	150
Mülâzım-ı Sâlis Edhem Efendi	150
Mustafa Efendi	150
Mehmed Efendi	150
Mustafa Efendi	150
Mahmud Efendi	150
Mehmed Akif Efendi	150
Mehmed Yunus Efendi	150
Necib Efendi	150
Esad Efendi	150
Seyyid İsmail Efendi	150
Seyyid Mehmed Emin Efendi	150

Mahmud Efendi	150
Mustafa Kamil Efendi	150
Seyyid Mehmed Nuri Efendi	150
Eşref Efendi	150
Raşid Efendi	150
Esad Efendi	150
Esad Efendi	150
Mehmed Ragıb Efendi	150
Salih Efendi	150
Hafız Mustafa Efendi	150
Ahmed Efendi	150
İbrahim Efendi	150
Mustafa Efendi	150
Eyyüb Efendi	150
İsmail Efendi	150
Mehmed Efendi	150
Mehmed Efendi	150
Mesud Efendi	150
Şâkirdân-ı Sımf-ı Râbi'	
Mülâzım-ı Evvel İbrahim Efendi	100
Mülâzım-ı Sâni Hasan Efendi	100
Mülâzım-ı Sâlis Hüseyin Efendi	100
Necib Efendi	100
Mehmed Efendi	100
İsmail Efendi	100
Hüseyin Yusuf Efendi	100
Mehmed Kamil Efendi(Mehmed Fikri Efendi)	100
Ali Lütfullah Efendi	100
Sadık Efendi	100
Mehmed Salih Efendi	100
Seyyid Ahmed Efendi	100

İzzet Efendi	100
Ahmed Nuri Efendi	100
Hüseyin Efendi	100
Mustafa Efendi	100
Mehmed Tahir Efendi	100
Süleyman Efendi	100
Mehmed Efendi	100
Mehmed Cemil Efendi	100
Mehmed Emin Efendi	100
Mustafa Efendi	100
Ahmed Efendi	100
Ömer Efendi	100
Abdurrahman Efendi	100
Ahmed Latif Efendi	100
İzzet Mehmed Efendi	100
Seyyid Hüseyin Halim Efendi	100
Şemsi Efendi	